

## Szabó Ferenc köszöntése Orosházán

Az Orosházán született Szabó Ferenc – a Békés megyei Múzeumok Igazgatóságának és a Békés Megyei Levéltár egykori igazgatója, a Honismeret szerkesztőbizottságának tagja 2005 márciusában ünnepelte 70. születésnapját. Köszöntése szinte az egész esztendőben tartott. Augusztus 19-én kapta meg a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának *Móra Ferenc-díját*. Az orosházi Táncsics Mihály Gimnázium és Szakközépiskola augusztus 31-i tanévnyitó ünnepélyén vehetett át – a hagyományörzés és az értéktisztelet jegyében dr. Becsei József egyetemi tanárral együtt – szép elismerést annak emlékére, hogy ötven esztendeje a gimnázium diákjai közül ők ketten nyerték el az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny első díját. Szeptember 22-én a Szántó Kovács János Múzeum rendezett egész napos konferenciát dr. Szabó Ferenc köszöntésére. Sorban érkeztek tiszteletére múzeumigazgatók, történészek, levéltárosok... barátok és tisztelők. Köszöntötte őt *Fetser Sándor* polgármester, országgyűlési képviselő, *Kósa László* akadémikus, valamint az egykori és jelenlegi munkatársak. A köszöntők hangsúlyozták Szabó Ferenc Orosháza, Békés megye és az egész Dél-Alföld érdekében való munkásságát és erőfeszítéseit.

Tudományos konferencián előadást tartott *Erdmann Gyula, Makk Ferenc, Blazovich László, Bezdán Sándor, Szilágyi Miklós, Juhász Antal, Erostyák Zoltán, Mód László, Simon András, Krupa András, Tóth Álmos, Dénes György, Bárdos Zsuzsa, Hévízi Sándor, Zilahi Lajos, Erdész Ádám, Tóth Ferenc*. Az elhangzott előadások anyaga Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Múzeumi Évkönyvének 9. számában lesz olvasható. Ez az Évkönyv lesz az első, amelyben Szabó Ferencnek egyetlen tanulmánya sem fog megjelenni, ám a kötet az ő munkásságán keresztül Békés megye, a Dél Alföld legújabb kutatási eredményeit mutatja majd be.

Orosháza városa méltó módon köszöntött egy kitűnő orosházit.

Fabinyi Gáborné

## Köszöntjük a nyolcvanesztendős Varga Sándort

A dél-zalai Göntérházán, 1925. november 10-én született Varga Sándor, aki a mai napig kétségtelenül a legtöbbet tárt fel a szlovéniai magyarság helytörténetéből.

Mint a kisebbségbe szorult értelmiségiek közül mindazok, akiknek nem közömbös a közösségük megmaradása, életútja során ő is a legkülönbözőbb őrhelyeken tette a dolgát. *Pozsonc Mária* tanárnő, a ljubljana-i országgyűlés képviselője írta róla: „*Varga Sándor egy közülünk, a mienk, vidékünk szülötte (...)* Félő szeretet fűzi szűkebb hazájához, Muravidékhez, amelynek fejlesztésére szánta életét. Elválaszthatatlan szálak fűzik vidékünk múltjához, jelenéhez. Abban gyökerezik, belőle meríti erejét (...) A régi falu képei, a falusi élet, az egyszerű, szívtisztá emberek és a hetési népszokások élményével serdült ifjúvá ott a szoknyás harangláb árnyékában. Útvalója a paraszti faj szívsősága, igaz embersége, tiszta élelátása, egészséges logikája, mély emberismerete és a hazai rög szeretete.”

Mik voltak e tisztességes életút legfőbb állomásai? Az elemi iskolát szülőfalujában végezte, s fejezte be 1939-ben. Mivel nyolcgyermekes, kisbirtokos családban nőtt fel, továbbtanulásra akkor nem gondolhatott. A felszabadulásként megélt 1941-es magyar bevonulás utáni években

– földijeikhez hasonlóan – mezőgazdasági időnyomunkára szegődött Komárom és Veszprém megyébe. A gyermekfejjel megélt kapálás, aratás-cséplés robotja, az intézői és csendőr-önkéntény, télen pedig az otthoni fakitermelés egyfelől fizikailag megedzette, másfelől viszont a szociális igazságérzet és az öntudat is kifejlődhetett az ifjában. Útépítő munka, katonai szolgálat következett ezután csaknem Hamburgig, majd kalandos hazatérése 1945 tavaszán-nyarán, végül a szülőföld ismét Jugoszláviához csatolása, valódi és álpártizánok garázdálkodásaival.

A fiatal kora ellenére már számottevő élettapasztalattal rendelkező Varga Sándor 1946-ban a göntérházi ifjúsági szervezet megalakításával és vezetésével lépett a nemzetiségi közélet porondjára. Rövidesen Alsólendván járási, az 50-es években pedig járásbírói tisztségviselő, emellett különböző szintű népfrent- és pártfunkciókat is betölt. Mint a „tanítómesterének” vallott *Vlaj Lajos* munkatársa, létrehozta a kisebbségi önszerveződés korabeli első formáját: a *Magyar Köz művelődési Bizottságot*. 1963-ban átveszi oklevelét a ljubljana-i újságírói és szociológiai főiskolán. 1964–1972 között a lendvai képviselőtestület alelnöke, utána két évig elnöke. Egyidejűleg meghatározó szerepet játszik a szlovéniai magyar tömegkommunikációban: 1968-tól két évtizeden át a *Népújság* című hetilap és a magyar nyelvű rádióműsorok felelős szerkesztője. Közéleti munkásságának csúcsát az 1972–1982-ig tartó időszak jelentette, amikor is a szlovén parlament képviselőjeként, az ott működő nemzetiségi bizottság alelnöki, utóbb elnöki posztját is betölthette.

Varga Sándor a népből a hatalom által kiemelt „káderek” azon ritka fajtájából való, akik nem könyöklés, hanem valós teljesítmények, kemény munka és kérlelhetetlen szókimondás révén jutottak vezető szerephez. Sohasem felejtette el, honnan jött: a kisebbségi magyar falusi szegényemberek közösségéből. A felsőbbség által diktált politikai viszonyokba sem belesimult, hanem – sokszor konfliktusok árán – próbálta alakítani azokat. Ott volt a kétnyelvű közigazgatás és oktatás kidolgozásánál, gyakorlatba ültetésénél. Az anyanyelvű értelmiségképzés fontosságát felismerve, számos fiatalot irányított hazai és anyaországi egyetemekre.

A nyugdíjban töltött eddigi tizennyolc esztendeje alatt kiteljesítette a már az 1970-es években elkezdett politológiai és helytörténeti munkásságát. Tucatnyi önálló vagy társszerzővel írott kötetben örökíti meg szülőföldje településeinek, vallási közösségeinek, civil szervezeteinek történetét. A teljesség igénye nélkül: *Göntérháza*, *Dobronak*, *Hosszúfalu*, *Csente* kismonográfiája, a lendvai és dobronaki plébánia, valamint az alsólendvai zsidóság története, a lendvai tűzoltóság, a lendvahegy-i borterembenés krónikája, a szlovéniai magyarok műkedvelésének évtizedei, a muravidéki bankok és takarékpénztárak történeti áttekintése jelentik Varga Sándor *honismereti* kötetekének főbb tárgykörét.

Emellett önálló tanulmányt szentel a példaképének tekintett *Vlaj Lajos* életútja bemutatásának, az idén szintén kerek számú születésnapját ünnepelt *Hajós Ferenc* jogással kisebbségpolitikai cikkekből, dolgozatokból további könyvet ad ki, az e sorok szerzőjével folytatott életút-interjúját pedig szintén kötetben olvashatjuk. Az 1999-ben átesett szív műtété óta kímélőbb életmódra kényszerült: inkább rövidebb írásokat közölt a szlovéniai magyarok évkönyvében. A már idézett Pozsonc Mária szerint Varga Sándornak „a kutatómunkához való hozzáállá-



Varga Sándor és Székely András Bertalan  
Alsólendván, 1990-ben

sa sajátos. Módszerében egyesül a tárgyilagos szemlélő és az odatartozás érzelmi átfűtöttsége. Effajta műveit az emberek szeretettel fogadják. Önmagukat találják bennük.”

Varga Sándor életműve – gyakorlati munkássága és írásai – megkerülhetetlenek mindazok számára, akiket érdekel egyik legkisebb határon túli nemzetrésznünk: a szlovéniai magyarság története. Tanúja volt a XX. század háromnegyedének, népe „mindeneseként” egy sorsot élt azzal a közösséggel, amelyből vétetett. Kiemelkedvén közülük, egész életét a kisebbségi jogok bővítéséért folytatott küzdelemnek, a muravidéki magyarok és szlovének önismerete fejlesztésének szentelte. Munkássága a saját és a következő nemzedékből nem egy értelmiségit – Pozsonc Máriát, Pivar Ellát, Kercsmár Rózsát és másokat – ösztönzött népismereti dolgozatok közreadására. Az általa lerakott alapokon léphetett további lépcsőfokokra a táj társadalomkutatóinak újabb generációja, hogy csak a legkiválóbbakat említsem: *Bence Lajos, Göncz László, Kovács Attila, a Kepe-házaspár, Halász Albert és Zágorec-Csuka Judit.*

Adjon Isten még sok termékeny évet, jó egészséget Sándor bátyánknak, hogy újabb adalékokkal gyarapíthassa a muravidéki valóságírodalmat!

*Székelly András Bertalan*

## Főhajtás II. Rákóczi Ferenc előtt

A Jubileumi Rákóczi Évek (2003–2011) keretében a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság, közösen a Királyhágómelléki Református Egyházkerülettel, emlékutat szervezett szeptember 24–25 között Ónod–Eger útvonalon, II. Rákóczi Ferenc Magyarország vezérlő fejedelmévé választásának 300. évfordulója tiszteletére.

Szombat délelőtt Ónodon az Ónodi Lorántffy Zsuzsanna Honismereti Egyesület tagsága, élén dr. Ágoston István elnökkel, fogadta a társaságot. A program nyitó áhítattal kezdődött a református templomban, Victor Anna lelkipásztor szolgálatával, majd dr. Ágoston István üdvözölte a partiumiakat, Dukrét Géza, a PBMEB elnöke köszöntötte a helybelieket. Megtekintették az ónodi várat, ahol Tomka Gábor régész ismertette a vár történetét és a most zajló régészeti kutatások és restaurálások eredményeit. Megtudtuk, hogy a várat a Czudar család kezdte építeni az 1390-es években. Az 1500-as években a Perényiek kezébe kerül, majd Rákóczi Zsigmond vásárolta meg 1603-ban. Itt volt várkapitány I. Rákóczi György, aki majd, mint fejedelelem tovább építtette a várat. 1639-ben a törökök megrongálják, de Lorántffy Zsuzsanna, később Thököly Imre kijavíttatja. 1688-ban a krími tatárok felgyújtják, s ezzel katonai jelentősége megszűnt. Az 1707-es ónodi országgyűlést, amely kimondta a Habsburg-ház trónfosztását, már a várfalakon kívül tartották. Az ásátások három sarokbástyát, várfalakat és belső épületeket tártak fel. A délkeleti sarokbástyát restaurálták.

Ezután meglátogattuk a helyi tájház gazdag gyűjteményét. A déli harangszó elhangzása-kor ünnepélyesen megkoszorúztuk Lorántffy Zsuzsanna szobrát. Emlékbeszédet dr. Ágoston István egyháztörténész tartott. A római katolikus templom látogatása után Bacsó Sándor polgármester díszebédre hívta a társaságot, az egykori Török-kastélyba, ahol mindenkinek átadta Ónod monográfiáját. Ebéd után megcsodáltuk az óvoda gazdag berendezését és ízléses felszerelését, majd elindultunk Eger felé, ahol dr. Kádár Zsolt esperes várt minket a Kálvin Házban. Ismertette a református egyház helyzetét a városban, az Egervölgyi Református Egyházmegyét, valamint a Kálvin Ház történetét és szerepét. Ezután városnézésre vitt bennünket, bemutatva a város központját. Vacsora és szállás a római katolikus kollégiumban volt.

Vasárnap 10 órától ünnepi istentiszteleten vettünk részt a református templomban. Ezen jelen voltak lelkipásztorok, a Szent György Lovagrend tagjai, fertálymesterek, cserkészek, valamint meghívott vendégek a Partiumból, Ónodról, Szécsényből és az Egyesült Államokból. A vendégeket dr. Kádár Zsolt esperes köszöntötte, ígét olvasott Csűry István főjegyző. Igéhirdetés előtti ének után Tőkés László püspök hirdetett ígét, kiemelve a vezérlő fejedelemt, II. Rákóczi Ferenc önfeláldozó harcát a szabadságért. Majd rámutatott arra, hogy nemzetünk rohamosan fogy, az utóbbi időszakban egymillióval csökkent a magyarság, többel mint amennyi elpusztult a második világháborúban. Ezt meg kell állítani. A cserkészek köszöntése után az

amerikai vendégek részéről Cecil Coulverhouse üdvözölte a gyülekezetet. Réti Árpád színművész szavalata után a Himnusz elénekülésével zárult az ünnepi istentisztelet.

12 órakor emléktáblát avattunk a Kálvin Házban. Dr. Kádár Zsolt esperes és Tőkés László püspök bevezetője után Dukrét Géza tartotta az avató beszédet. Éneklés közben Tőkés László püspök leleplezte II. Rákóczi Ferenc tűzzománc emléktábláját, majd a partiumi küldöttség nevében Dukrét Géza helyezte el a kegyelet koszorúját. Ezután állófogadás következett a Kálvin Ház nagytermében, ahol Tőkés László püspök köszöntötte az egybegyűlteket.

15 órától ökumenikus istentisztelet volt az Egri Bazilikában. Dr. Seregély István egri érsek és Tőkés László püspök szolgáltak. Mindketten kiemelték a Rákóczi-szabadságharc jelentőségét, nemzetünk mai problémáit, az ökumenizmus fontosságát, a magyar nemzet egységét, hártaok felett. Majd közösen elénekeltük a magyar és a székely himnusz. A rendkívül bensőséges istentiszteletet az is mutatta, hogy a megjelentek nagy része sírt a meghatottságtól. Ritkán lehetünk szemtanúi egy ilyen megnyilvánulásnak a magyarországiak és erdélyiek közösségében, ökumenikus keretek között.

Rendezvényünk tudományos ülészekkal folytatódott az egri vár gótikus püspöki palotájában. Az egybegyűlteket dr. Petercsák Tivadar, a Dobó István Vármúzeum igazgatója üdvözölte. Dukrét Géza, a PBMEB elnöke bevezetőjében ismertette a Jubileumi Rákóczi Évek programját, s beszámolt az eddigi rendezvényekről, majd a következő előadások hangzottak el: dr. Csohán János professzor: II. Rákóczi Ferenc vallásügyi politikája; dr. Ágoston István egyháztörténész: II. Rákóczi Ferenc vallásossága; Kupán Árpád történész: Biharmegye és Várad a Rákóczi-szabadságharc idején. Ezután megnéztük a gótikus palota emeletén lévő vármúzeumot, ahol megismerkedtünk a vár, a város történetével, melyből kiemelkedik az 1552-es török-ostrommal szembeni hősi ellenállás Dobó István főkapitány vezetésével, az egri nők hősi harca, amit Gárdonyi Géza híres könyvéből, az Egri csillagokból, már gyermekkorunkban megismertünk. Eger volt II. Rákóczi Ferenc szeretett városa. 1705. január 2-án nyitotta meg a vár kapuit a kurucok előtt. A Nagyságos Fejedelem február utolján érkezett a városba és ott tartózkodott június 28-ig. Főhadiszállása lett a nagy múltú vár lábánál elterülő püspöki székhely, amiként ő nevezte: „az ország közepe”. Itt alakult ki, mintegy az ország nemzeti királyságának ígéretként a maga korában is fényes fejedelmi udvara. Itt fogadta XIV. Lajos francia király követét, nagy reményeket fűzve a „legkeresztényibb király” nyújtotta segítséghez. 1708. május 15. és június 14. között újra itt tartotta udvarát, majd 1708. augusztus 11-től szeptember 26-ig tartózkodott a városban. Ekkor fogadta I. Péter orosz cár követét, miután a franciák segítségébe vetett reménye véglegesen meghiúsult. A vár 1710. december 1-jén kapitulált a császári hadak előtt. Ezután a vár emberöltőkön át omladozott. A vár megbecsülésének legjelentősebb „apostola” a szomszédságban lakó Gárdonyi Géza volt, aki az Egri csillagok című regényével a millenniumtól kezdve napjainkig a legelevenebb serkentője a vár kultuszának. Sírja is itt található a várban. A földszinten találjuk a Hősök termét, itt helyezték el Dobó István vörösmárvány síremlékének fedőlapját, amely a páncélba öltöztetett hőst ábrázolja. A síremléket két oldalt hat nagyméretű szobor veszi körül. Kiss István szobrászművész alkotásai az 1552-es várvédelem szereplőit szimbolizálják: a végvári katonákat, a tiszteket, a kovácsot és az egri nőket. Ma az egri vár, Budapest után, a leglátogatottabb turisztikai objektum. Ma talán nincs olyan magyar ember, aki életében legalább egyszer nem zárandokolt volna el ide, a hazaszeretet kegyeleti helyére.

Megemlékező utunk a várbeli ünnepi fogadással végződött.

*Dukrét Géza*



# Herencsényi keresztállító palóc búcsú

A Nógrád megyei Herencsény mintegy 700 fős palóc település a Cserhát közepén. 2005. szeptember 24-én, szombaton délelőtt, határon innen és túlról, ezrek érkeztek ebbe a kis faluba, hogy részt vegyenek a keresztállító palóc búcsún.

A Kanadából hazatérő Dienstmann Tamás ötlete volt, hogy a palócok összefogásának, összetartozásának jelképeként fel kellene állítani egy Vigyázó Nagykeresztet. Az ötlet megvalósítását a herencsényi székhelyű Palócföld Alapítvány kezdeményezte. Ahhoz, hogy ez a nagyszerű esemény létrejöhesse, szükség volt az égiek segítségére is, mivel augusztusban a rossz idő miatt egyszer már el kellett halasztani a rendezvényt. A vendégek köszöntésével, majd ünnepélyes zászlószenteléssel vette kezdetét a búcsú. Bauer Edit, Szlovákia uniós képviselője lett a zászlóanya, aki az együvé tartozás jeléül egy nemzetiszín szalagot is átadott Herencsény polgármesterasszonyának, Jusztin Józsefnének. Az illusztris vendégek között ott láthattuk Pásztó polgármesterét, Sisák Imrét és politikustársát, dr. Nagy Andort.

A falu határában emelkedő Gyürky-hegyre nyolc magyar ökör húzta fel a jelképes keresztet. Miután mindenki felért, egy daru segítségével felállították a 12 méter magas feszületet, majd Erdélyi Géza, Felvidék református püspöke megáldotta a Palócok Vigyázó Nagykeresztjét, amit a délután folyamán szentmise keretében Beer Miklós váci megyéspüspök szentelt fel. Ugyanezen a helyen egy Szent István-kápolnát is építettek, amely a jövőben a palócok zarándokhelyévé válhat. A mise után Csáky Pál, a Szlovák Köztársaság miniszterelnök-helyettese mondott ünnepi beszédet. A politikus, aki maga is a Palócföld szülötte, kifejtette, hogy az Európai Unióban a régiók szerepe erősödőben van, és fontos, hogy legyen egy palóc euróregió is. „Palócföld megmozdult” – utalt ezzel arra is, hogy ezen a napon bebizonyította a palócság: „igényeli” az összetartozást és magáénak érzi ezt az eseményt is.

A Lillum Aurum Könyvkiadó hasonmás formában erre az alkalomra jelentette meg Szeder Fábián három alapvető tanulmányát (A' Palóczok, Tudományos Gyűjtemény 1819.; A' Palóczokról eredetekre, Pannóniába való jövetelekre nézve, uo. 1821; A' Palóczokról, uo. 1835.) A' Palóczokról (Dunaszerdahely, 2005. 122 old.) címet viselő könyvbe szerkesztve, amelyhez a kíséző tanulmányt Csáky Károly írta.

Reméljük, hogy amit Trianon szétválasztott, azt most az emberek ereje újra összeforrasztja, s e példa reményt ad majd az erdélyieknek, a délvidékieknek és a kárpátaljaiaknak egyaránt!

A palócok Vigyázó Nagykeresztjének képe a Honismeret első borítóján látható.

Máté György

## A X. Ifjúsági Honismereti Akadémia

Örömteli, szép napokat hozott számunkra november első hete, ugyanis egyesületünk lehetett a házigazdája a november 3-tól 6-ig tartó X. Ifjúsági Honismereti Akadémiának.

A témaválasztás: Majorságok társadalmi, gazdasági élete – némi felnőtt befolyásolásra – talvaly történt a IX. Akadémián, Edelenyben. A helyszínválasztást ez indokolta, hiszen Fejér megyének a nagybirtok, az uradalmi gazdálkodás volt a jellemzője.

A programot a hagyományoknak megfelelően építettük fel.

Három felnőtt: *Demeter Zsófia* történész, *Lukács László* néprajzkutató és *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke előadásában felvázolta a témakört az alábbiak szerint:

*Demeter Zsófia*: Az okszerű gazdálkodás kialakulása egy uradalmi gazdaság szerkezetében (az enyingi Bathyány uradalom);

*Lukács László*: A puszták népének mindennapi élete és ünnepi szokásai (családtagok visszaemlékezése, egyetemi kutatások, olvasmányok alapján);

*Halász Péter*: A közbirtokosság mint a közösségi tulajdon sajátos formái (erdők, rétek, legelők stb. közös használata, főleg Erdélyben).

Hallottunk még egy előadást „Emlékezés Vörösmarty Mihályra” címmel a költő születésének 205. és halálának 150. évfordulója alkalmából Román Károlytól, aki városunk legjobb irodalomtanára. Ez a téma is előadást kíván Fejér megyében, hiszen Vörösmarty Mihály a Fejér megyei Kápolnásnyék, korábban Pusztanyék szülőtte, a fehérvári ciszter gimnázium diákja. S itt, a fehérvári Szammer nyomdában jelent meg a Csongor és Tünde, amiről az előadás főleg szólt.

Az alicsútdobozi tanulmányi kiránduláson József nádor és József főherceg mintagazdaságának maradványait, a kastély parkját, a mai arborétumot, a kastély főbejárati portikusát, a kápolnát és az egyik uradalmi majort, Göböljárás-pusztát látogattuk meg, ahova a híres plátsorral szegélyezett út vezet. Láthattuk a gazdasági épületeket, istállókat, magtárakat, halastavat, a lepusztult- vagy még jó állapotban lévő cselédházakat. Megtekintettük a Helytörténeti Kör 15 éves fennállásának megünneplésére készült kiállítását, amelynek vannak az uradalom életére utaló elemei is.

Végül is nem igazolódtak az aggályoskodások sem a témaválasztást (kevésbé ismert, nem kutatott), sem az időpontváltozást illetően (az eddigi akadémiák szorgalmi időben, szeptember utolsó hetében voltak, az idej az őszi szünetben).

Az Akadémiára 51 tanuló jelentkezett, 17 egyetemi-, főiskolai hallgató, 39 középiskolai tanuló, közülük 6 erdélyi. A felnőtt résztvevők a helyi szervezőkkel együtt 15-en voltak, közülük 7 fő volt a diákok kísérője. A jelentkezők között 17 fő a tavalyi akadémián is részt vett. Korreferátumra 21 diák vállalkozott, 11 a témakörhöz kapcsolódóan, 10 más témában.

A jelentkezettek közül 43 érkezett meg (akárcsak tavaly), 4 egyetemi hallgató tanulmányi, 4 középiskolai tanuló családi okok miatt maradt távol.

A témához kapcsolódó korreferátumok uradalmakat (Károlyi uradalom), majorságokat (Keresztmajor, Jutaspuszta, Mezőhegyes), közbirtokossági formákat (kilyénfalvi székely közbirtokosság, csíki magánjavak), nagybirtokos családtörténeteket (négyesi Szepes család, gyergyószárhegyi Lázár család), iskolatörténeti kutatást (Pusztai iskola élete) vonultattak fel.

Az egyéb témákban hallottunk népművészetet (A Sárrét népi építészetének faragóművészete), helytörténetet (Szülőfalum, Tordaszentlászló, Ketesd, egy kalotaszegi kis falu, Gönc története), népszokásokat (Aratási népszokások Abán a két világháború között), hagyományokat (Ismerkedés és lakodalom Gyimesfelsőlokon és Komjátón, Egy kunszentmártoni vőfély munkássága), hiedelmeket (Hanság szeszélyei) bemutató előadásokat.

A Honismereti Szövetség emléklapját kapta Nagyfalusi Ágnes végzős néprajzszakos egyetemi hallgató, aki kilencedszer vett részt ifjúsági honismereti akadémián, és intím témájú – Tisztálkodási szokások változása a II. világháborútól napjainkig Csanádpalotán – friss kutatásáról számolt be.

Technikai eszközt használt előadásához 11 diák, előadásukat digitális adathordozókon rögzítették és tökéletes biztonsággal használták, mások fotókkal, egyéb dokumentumokkal szemléltették.

A fiatalok pontosan kihasználták a rendelkezésre álló időt, az előadások tartalmasak, lényegretörők, értelmesek, legtöbbször élményszámba menők voltak. Szinte minden előadásban érezhető volt a helyhez, a családhoz, a hagyományokhoz való kötődés, ragaszkodás.

Egy negatívumot nem hagyhatok szó nélkül. Több esetben tapasztalható volt beszélt nyelvünk romlása (szavak közti szünetek elhagyása, ragok elharapása, rossz hangsúlyozás, öö-zés, éneklés). Ugyanakkor dicsérendő, hogy az előadó diákok megjelenésükkel, öltözetükkel is megadták a tiszteletet diáktársaiknak és a rendezvénynek.

Mindent összevetve, az akadémiákon rendszeresen jelenlévő felnőttek véleményét is figyelembevéve megállapíthatom, hogy a fiatalok komolyan veszik ezt a találkozást, bátran vállalkoznak a megnyilvánulásra, nagy figyelmet fordítanak a felkészülésre, egymásra, kedvesek, vidámak, kulturáltak. Nekünk, felnőtteknek kötelességünk, hogy továbbra is megteremtjük a lehetőséget számukra, és gondoskodjunk arról, hogy felnőttként is tovább folytassák kutatásaikat, helytörténeti, honismereti tevékenységüket.

Az Akadémia zárásakor megtörtént a téma-, helyszín-, és időpontválasztás a következő évre. Javasolt téma: 1956 településemen. Javasolt helyszín: Budapest. Időpont: őszi szünet.

Végezetül egy kis statisztika a résztvevők földrajzi megoszlásáról

Érkezett	Résztvevők száma	Korreferálók száma
Baranya megyéből	2	–
Békés megyéből	4	2
Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből*	11	3
Csongrád megyéből	4	2
Erdélyből	6	6
Fejér megyéből	2	2
Győr-Moson-Sopron megyéből	1	1
Hajdú-Bihar megyéből	5	–
Heves megyéből	3	–
Tolna megyéből	2	2
Veszprém megyéből	2	2
Zala megyéből	1	–
Összes:	43	20

\* Megjegyzés: más megyék ki nem használt kerete felhasználásával

Megköszönöm a munkáját a megyei honismereti egyesületeknek, a tanároknak és mindazoknak, akiknek közreműködésével a fiatalok hozzánk eljutottak, a fiataloknak pedig azt az élményt, amit a velük való együttléttel jelentett.

Nagy Éva

## XI. Partiumi Honismereti Konferencia

A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság szeptember 9–11-e között szervezte meg a XI. Partiumi Honismereti Konferenciát, Temes megyében, Zsombolyán.

Az ünnepi megnyitó közös volt az ugyanitt megrendezett Magyar Polgármesterek Találkozójával. A Szózat eléneklése után *Dukrét Géza*, a PBMEB elnöke üdvözölte a tagságot, a meghívott vendégeket és a polgármestereket. Bessenyei István, nyugalmazott lelképásztor rövid áhítatot tartott, majd köszöntötte a konferenciát *Kaba Gábor*, Zsombolya polgármestere, mint házigazda, *Magyar Attila*, az RMDSZ helyi szervezetének elnöke, *Toró T. Tibor*, RMDSZ parlamenti képviselő, *Halász Péter* a Honismereti Szövetség elnöke, *Káldy Gyula*, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal osztályvezetője.

A Fényes Elek-díjak ünnepélyes átadása következett. Díjat kapott *Kupán Árpád* történész, *Kordics Imre* helytörténész Nagyváradról és *Ujj János* történész Aradról. Az idén rendhagyó módon, díjat kapott *Balazsi József*, Érsemjén polgármestere, példamutató hagyományörző és hagyományteremtő tevékenységéért. Szent László emlékplakettet kapott *Halász Péter*, a Honismereti Szövetség elnöke, a két egyesület közötti kitűnő kapcsolat ápolásáért. Tízen kaptak emléklapot a helytörténeti kutatásban és a szervezeti életben kitűnt tevékenységért.

Az első előadást *Kaba Gábor* tartotta Zsombolya történetéről és jelenéről. Ezután különváltak a polgármesterek. Majd a következő előadások hangzottak el: *Vicze Károly*, temesvári tanár a Bánság történetét, *Krestyán Ilona* tanárnő Zsombolya kistérségi gazdasági viszonyait ismertette a XX. században, *dr. Blazovich László*, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója érdekes előadást tartott a magyarországi településhálózat változásairól, különös tekintettel a Dél-alföldre és Aradra.

Ebéd után a következő előadásokat hallgattuk meg: *Kordics Imre*, Nagyvárad, Bihar megye pusztuló műemlékeit, *Bara István*, Szatmárnémeti, Szatmár megye már elpusztult és pusztuló műemlékeit ismertette, *Velcsov Margit*, Nagyszentmiklós, a Révai Miklós obeliszk történetét, *Ujj János*, Arad, az újaradi szentháromság-szobor és keresztek szomorú sorsát mutatta be.

Maksay Ádám, kolozsvári építész vitaindító Pusztuló templomaink című előadását, a szerző jelenléte hiányában Dukrét Géza olvasta fel, amely valóban heves vitát váltott ki a műemlékvédők körében.

Este látványos műsort mutatott be egy sóvidéki táncsoport.

Szombat délelőtt a következő előadások hangzottak el: Fazekas Lóránd (Szatmárnémeti) a szatmári tűzoltó-torony száz évét ismertette, dr. Wagner Péter (Budapestről) a székeli népi építkezést, valamint az erről készült kiállítását mutatta be. Ezután könyvbemutatók következtek: Jancsó Árpád: Temesvár régi ábrázolásai, valamint Krestyán Ilona: A temesvári iparoktatás kezdeteiről című köteteket Jancsó Árpád aradi építész ismertette. Dukrét Géza: Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében című kötetet Nagy Aranka, Nagyvárad, Érmihályfalva – Barangolás múltban és jelenben című kötetet Kovács Rozália (Érmihályfalva), Dukrét Géza: Hegyköz, történeti monográfia című kötetét Kupán Árpád (Nagyvárad) mutatta be. Lázár Éva (mezőfeleai tanítónő) a gyékény feldolgozását ismertette, mint élő népi kismesterséget. Puskel Péter (Arad) Boros Béni mérnök, a helyi érdekű vasutak megálmodója és megépítője munkásságát ismertette. Pávai Gyula (Aradról) egy elfelejtett aradi költő, Csécsi Nagy Érszébet költészetéről értekezett, Vesselényi Tibor (Nagyvárad) Bihar megye kisiparának metamorfózisát mutatta be a XX. század derekáról. Székely Sára (nagykárolyi néprajzos) a nagykárolyi képfestés titkaiba vezetett be, majd Pásztai Ottó, (Nagyvárad) a váradai szemkórház és a Grósz család történetét ismertette. Dr. Dávid Gyula (a Debreceni Egyetem tanára) előadást tartott a magyar nyelv múltjáról és jövőjéről.

Ebéd után Deák József (Borossebes) a borossebesi civilizáció történetét, Székely Antal (Ombod) a 240 éves ombodi iskolát mutatta be, Kupán Árpád, (Nagyvárad) a filmgyártás próbálkozásait és sikereit sorolta fel a XX. század első évtizedeiből. Érdekes előadást tartott Besenyői István (Segesvár) a keresztény naptár kialakulásáról. Az előadásokat közgyűlés követte, amelyen a rövid beszámoló után az egyesület időszéri problémáit tárgyalták meg. A közgyűlés tisztújítással zárult, a régi elnökséget újra megválasztották: elnök Dukrét Géza, alelnök Bara István (Szatmár), titkár Nagy Aranka (Nagyvárad) lett.

A harmadik nap szakmai kirándulással telt: Csatádon (Lenauheim) megtekintették a Lenau-émlékmúzeumot és szobrot, Nagyszentmiklóson a Nákó-kastélyban levő Bartók Béla Emlékmúzeumot, a római katolikus templomot, Csanádon a hajdani püspöki székesegyházat.

A több mint hetven résztvevő számos új ismerettel gazdagodva és lelkiileg feltöltődve tért haza. A jövő évi konferenciát Szilágycsehn szervezik meg.

Dukrét Géza

## Kazinczy Ferenc Tápiógyörgyén

Szerencsés falu vagy város az, amelyik írókat, művészeket, közéleti embereket vallhat „fogadott fiainak”, kortársakat, akik átéltek, vállalják a megismert, megszeretett helységek örömeit és gondjait. Mellesleg az ilyen kapcsolatból felbecsülhetetlen haszna származik bármelyik helységnek, hiszen a „járt-kelt” jeles férfiak és nők életrevaló tanácsokat adhatnak, ha kátyúba esik a szekér... És ha a „fogadott” barát immár a szellem-házából figyel rájuk, gondol rájuk, akkor a hajdanvolt jó viszony azt jelenti, hogy az örökségből nekik is jut egy rész. Olyan örökség ez, amely nem töredezik szét, ha többfelé oszlik, hanem erősödik, terebélyesedik.

Így tekintenek a mai Tápiógyörgyén egykori szellemi istápjukra, Kazinczy Ferencre, a költőre, a nyelvújítás bajnokára, a társadalmi haladás harcosára. Nem veszem elő a térképet, anélkül is tudom, hogy Bihar megye meg a Duna-Tisza köze, a Tápió völgye messzire esnek egymástól. De ezt az utat nem földi kilométerekkel kell mérni, a szellem birodalmában más-milyenek a távolságok. Ezeken a láthatatlan országutakon az akadály nem a kilométerek sokasága, hanem a feledékenység, a hálátlanság. Ady Endre fájdalmas korholással intette kortársait az elhanyagolt Kazinczy-kultuszra. Az adta kezébe a tollat, hogy Érsemjénben – a költő, nyelvi forradalmár szülőfalujában – nem a közélet, nem a politika élharcosai, nem a hivata-

los Magyarország emelt szobrot Kazinczy Ferencnek, hanem a népszerű nótaszerző, Fráter Lóránd, aki szintén Érsemjénben látta meg a napvilágot. 1907-ben vagyunk, hetvenhat évvel a széphalmi költő halála után. A magyar szellem kemény harcban igyekszik felszabadítani önmagát a gúzsba kötő dualizmus, a gáncsoskodás, a maradiság béklyóiból. És akkor, éppen azokban a lázas időkben felejtik el az igen szépnevű provinciában a megújulás előfutárát, a „könyörtelen újítót, a nemzedékét ostorozó európai szellemet, a szociális forradalmárt” (Ady jellemzése).

Ezt a feledékenységet próbálta már Kazinczy életében szétörni Tápiógyörgye is, mikor az íratlan emlékezetben számon tartotta a költő személyes kapcsolatait a faluval, a Prónay családdal. Bizonyára nem tévedünk, ha e viszony kialakulását Kazinczy börtönéveire tesszük. A jakobinus összeesküvőnek fogságában rabtársa volt Hirgeist Ferenc, báró Prónay Simonné bátyja, akit a költő „börtön éve alatt testvérévé fogadott”.

Kazinczy kapcsolata Tápiógyörgyével ennél a börtönbeli barátságnál is tartósabb volt. A széphalmi költőt és a Prónay családot eszmei vonzódás, együttgondolkodás kötötte össze. Immár a dogmatikus bénaság oldódása után, a község történése, a múzeumigazgató Bihari József méltóképpen jellemezheti a nagybirtokos Prónayékat. „Prónay Sándor a magyar evangélikus egyház egyetemes felügyelője, történelemmel foglalkozó főnemes, később a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja. Prónay László csanádi főispán, nyelvünk és irodalmunk pártfogója. Kazinczy neki ajánlotta 1790-ben Hamlet-fordítását. A családban hagyomány volt a nemzeti nyelv és irodalom, művészet pártolása, tudósokkal, művészekkel való kapcsolat-tartás, a haladó hagyományok anyagi támogatása. Az anyakönyv szerint többször tartott keresztvíz alá györgyei újszülöttet, értékes emléktárgyakkal gazdagította a Szent Anna templomot.”

Kazinczy látogatásai Tápiógyörgyén a korabeli tudományos szellemi élet epizódjai. Az irodalom, a kultúra nem annyira egy-egy központ körül szerveződik, mint napjainkban. A mecénás birtokosok kastélyai, udvarházai éppen úgy vonzották magukhoz a gondolkodás, a toll bajnokait, mint az egyetemek, híres kollégiumok. Joggal érvelt Tápiógyörgye közvéleményének egyöntetű javaslata mellett Nagy Zoltán, a helybeli iskola igazgatója, hogy iskolájuk vegye fel Kazinczy Ferenc nevét. Érvelt pedig azzal, hogy Kazinczy mindenkor jó kedvvel visszatérő vendége volt Györgyének, akit szeretettel fogadtak a barátai. A költő bekapcsolta Tápiógyörgyét a magyar nemzeti irodalom vérkör-áramába, „hiszen leveleiben az itt töltött napokról híven és örömmel megemlékezik. A Tápió-parti séták testét-lelkét pihentető és szívének is érzékeny emlékeit hordozva tér meg innen többször is széphalmi otthonába”.

2005 tavaszán a tápiógyörgyei iskola homlokzatára felkerült Kazinczy Ferenc neve. Személyes látogatásain aligha felejtette el, hogy benyisson a falu iskolájába. Lévén az iskolaügy buzgó irányítója. És mivel már létezett Györgyén a most 225 esztendő tanoda. Sőt, nagyjából egy időben kezdte meg működését az új iskola Tápiógyörgyén, és Kazinczy Ferenc iskola-felügyelő úr a gondjaira bízott tíz vármegyében. Gazdag és irodalomtörténeti fontosságú írói, tudósi – nyelvtudósi – tevékenysége eltakarta a későbbi korok előtt a tanfelügyelő Kazinczyt, pedig ezen a téren is igen eredményes tevékenységet fejtett ki. Hadd emlékeztessenek itt most arra, hogy 79 iskolát vett át 1786-ban, öt esztendeig töltötte be tisztségét, s mikor leköszönt, 124 iskolát adott át utódjának. Tehát dicséretesen fejlesztette a népnevelést. Az új iskolák alapításán túl, jó néhány fontos reformot vezetett be, amikkel korszerűsítette a magyar köznevelést. Így például 19 olyan iskolát hozott létre, amelyekben különböző felekezetű növendékek együtt tanultak, ami szokatlan volt akkoriban. Sok vitája támadt emiatt Kazinczy iskola-felügyelő úrnak. De állta a csatákat, noha ez a reformja saját hitbeli feleivel is szembeállította. Kazinczy gondja kiterjedt a tanítás, nevelés minden oldalára. Egyik rendeletében a jó tanítót úgy jellemezte, mint aki „tanítványainak nemcsak az emlékező, hanem az értelmi tehetségét is kifejleszti”.

Emlékeztetéssé tették a tápiógyörgyei névadást azzal is, hogy példásan igényes külsejű emlékkönyvet jelentettek meg Kazinczy Ferenc és a község egykori kapcsolatairól, a költőt ide kötő emlékekről. Ez az emlékkönyv sokkal több alkalmi kiadványnál. A Varró István polgármester felelősségével kiadott könyv helytörténeti és irodalomtörténeti antológiának is beillik. Nagy Zoltán iskolaigazgató a tanintézet szerepét érzékelteti a helység művelődésében. Kazinczyról, az íróról Fried Istvántól, a szegedi egyetem tanáráról kértek elmélyült, szeretettel meg-

írt tanulmányt. Bihari József nyugalmazott múzeumigazgató a Györgyéhez fűződő Kazinczy-epizódokat vette számba. De nem elégedtek meg ennyivel, a Kazinczy család más, jeles tagja-it is bemutatták. Így Kazinczy Lajost, a költő fiát, a szabadságharc tábornokát, akit 1849. október 25-én, az aradi vár sáncárkában az osztrákok kivégeztek. Méltó tisztességgel, a „tizennegyedik aradi vértanúnak” szokták nevezni.

Filológiai alaposágra vall, hogy a Kazinczy család egyik „oldalhajtását”, az író, politikus, könyvkiadó Kazinczy Gábort, a nyelvújítás óriásának unokaöccsét sem „felejtí el” az ízléses kötet. Fehér József tanulmánya mértéktartással mutatja be a – nagybátyja fénykörében – befutott pályáját, mint tudós, lapszerkesztő, a Kazinczy-levelezés egy részének, Apor Péter emlékiratának kiadója. A maga korában megbecsült szellemi ember; Petőfi verset írt hozzá.

Belső címlapján a kiadvány eligazít, hogy az anyagot gyűjtötte és szerkesztette *Bihari József*. Szerintem ennél jóval többet végzett: az egész kötet magán viseli „szellemi ujjlenyomatát”. Nyugdíjazása előtt a Pest megyei múzeumok igazgatója, még előbb Tápiógyörgyén pedagógus; lakhelye Szentendre, lelki otthona Györgye. A több ezer lakosú, fejlett nagyközség „író-deákja”. Hat „györgyei kalendáriumot” adott ki, folytatva az egykori hagyományokat. Emlékkötetet jelenet meg a millenium tiszteletére, a györgyei történelemről. Most készül egy újabb kiadványa a Györgyei Vöröskereszt Egyesület 125. évfordulójára, ami a történelmi Magyarország falvai között elsőként itt alakult. Györgye mai népe azzal fejezte ki egyetértését és tiszteletét, hogy Bihari Józsefet a község díszpolgárává választotta.

Igazi huszadik századi alapállásként, Bihari József szemlélete és felelőssége átfogja a Kárpát-medence valamennyi magyar kisebbségi közösségét. Volt egy időszak Erdélyben, mikor az irodalomalapító Kós Károlynak, az írás és az építészet mesterének a nevét sem volt szabad leírni, kimondani. Maga az „uralkodó család” gondoskodott, személyesen, a tilalom ellenőrzéséről. Iskolai tankönyveket kellett bezúzni, mert szerepelt bennük Kós munkássága, demokratikus közéletisége, a népeket testvériségbe összefogó humanizmusa. Ezt a döbbsent csendet egy váratlan pesti kiadvány is segítette megtörni. Kós Károly születésének századik évfordulóján művészi kivitelű, tudományos értékű emlékkönyvet adott ki a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Bihari József és Sas Péter összeállításában. Baráti vallomások, tisztelegő emlékdézések irodalomtörténeti eszme-futtatások, pótolhatatlan adatközlések sorakoztak, páratlan rajzokkal, fényképekkel együtt, az emlékező könyvben. Magyarországi és erdélyi írók, tudósok, építészek idézték fel felejthetetlen alakját.

Bihari József jó közvetítő: Tápiógyörgyéhez a világot és a világhoz Tápiógyörgyét hozta közelebb.

Beke György

## „Perőcsény az szép helyen van...”

### 750 esztendő múltjára emlékezett a Börzsöny-vidéki település

A községet jól ismerők, kedvelők a dalban is megörökített kedvező természeti adottságain kívül azt is tudják, hogy gazdag történelmi emlékekkel és néprajzi sajátosságokkal rendelkező helység Perőcsény. Az Alsó-Ipoly menti község történetét tárgyaló tudományos munkák egyaránt 1254–1259-re teszik a község legkorábbi írásos alakban történő említését.

A jubileumi rendezvények az elmúlt évben kezdődtek. 2004. szeptember 25-én községi címer- és zászlóavatással, ünnepi műsorral, hagyományörző szüreti felvonulással, környékbeli vendég együttesek, valamint a helyi hagyományörző csoport „Perőcsényi fonó” című előadásával, szüreti mulatsággal emlékeztek meg a település háromnegyed évezredes fennállásáról. A nap programja keretében lehetőség nyílt a népi mesterségeket, a háziipart még gyakorlók bemutatkozására. A községi rendezvényre a helyi önkormányzat településismertető füzetcskét jelentetett meg *Perőcsény – a 750 éves település* címmel (szerzők: *Darányi László, dr. Koczó József és Pásztor Csaba*). Még korábban, 2004 nyarán *Henzel Lajos* felvételeiből elkészült egy perőcsényi életképeket bemutató színes fotóalbum. Ugyancsak Henzel tanár úr alkotásaként

2005 februárjában megjelent *A mi falunk gyermekkorunk idején* című képzelt riportregény első része.

Perőcsény is azon alsó-Ipoly-völgyi települések közé tartozik, melynek, lakossága az elmúlt évtizedekben megfogyatkozott, generációk váltak városi lakosokká. A rendezvény hazacsalogatta az elköltözötteket, s azok leszármazottait, de megjelentek azon a városról a falusi nyugalomra vágyó, helyi lakással, hétvégi házzal, üdülővel rendelkezők és az elmúlt évtizedekben a községben megtelepedő hollandok is. Az ünnepség különböző helyszínein a község állandó lakosságát (mely a 2001. évi népszámlálás szerint 393 fő) jóval meghaladó számban vettek rész az érdeklődők. Az igazi népünnepély forgatagában folytatott beszélgetésekben már akkor megfogalmazódott – a szervezők eredeti szándékával egybeesően –, hogy 2005-ben is meg kell rendezni az évfordulós megemlékezést (ami az okleveles feljegyzések szerint 2009-ig „jogos” törekvés lehet).

A jubileum jegyében 2005. január 29-én mintegy 80 érdeklődő jelenlétében irodalmi este került sor. A községben élt, élő, illetve a településről elkerült perőcsényiek, kedvtelésből alkotó költők verseit: *Csomor Nándor, Lukács István, Lengyel József, Gembolya János, Tóth Zoltánné Koczó Márta, Henzel Lajos és Pásztor Csaba* alkotásait hallhatta a hálás közönség a szervezők: *Henzel Lajos, Pásztor Csaba, Varga Ágnes, Gembolya Irma* polgármester asszony, valamint *Csenki Csilla* tanuló tolmácsolásában. A tájversek, életképek, bordalok, a község szeretetét megéneklő versek nyújtotta művészi élményt a *Hevér* testvérek: *Mária és Hajnalka* zenei- és énekkísérete tette teljessé.

Az idei szeptember végi rendezvényekkel a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány 2005. évre kiírt *Hagyományos közművelődési tevékenységek, kulturális előadások, képzések támogatása* pályázat segítségével ismeretterjesztő előadásokkal a település helytörténetének, kulturális



Zomborka Márta múzeumigazgató előadását tartja

értékeinek a bemutatásához, valamint a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Karácsony Sándor emlékére szakalapítványának támogatásával a település hagyományainak, a perőcsényi születésű Együd Árpád néprajzkutató emlékének ápolásához kívántak a szervezők hozzájárulni.

2005. szeptember 23-án, pénteken este *Gembolya Irma* polgármester asszony nyitotta meg a rendezvényt. Ezt követően „Perőcsénytől Afrika tetejéig...” címmel *Varga József* (Joe) helyi hegyászó, alpinista és barátai – *Tóth László* és *Árva Balázs* – diavetítéses előadása hangzott el a 2004. évi Kilimandzsáró-expedícióról. A „Hegyek Ura” immár második alkalommal jutott el a majd 6000 m magas Kibo-ra. Előadásában nem csupán a magas hegyek mászásához szükséges fizikai-pszichikai kitartásról, a hegyászókra leselkedő veszélyekről, a táj szépségeiről, s a csúcsrajutás felemelő érzéséről beszélt, hanem a hallgatóság elé tárta a távoli földrész kulturális érdekességeit, Kelet-Afrika életmódjának és élővilágának jellegzetességeit is.

2005. szeptember 24-én, szombaton a református gyülekezet imatermében a község történetéről, néprajzáról tartott tudományos konferenciával folytatódott a program. *Ordasi János* református lelkész köszöntőjének elhangzása után *Henzel Lajos* vezette a konferencia munkáját. Elsőként a helyi származású *dr. Szabó Géza*, a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának tanszékvezető egyetemi docense tartott fotókkal, térképekkel illusztrált előadást a Börzsöny fejlődéstörténetéről és természeti értékeiről. Perőcsény középkori történetéről *Horváth Lajos* történész-levéltáros beszélt a fennmaradt oklevelek alapján. Előadásának nagy érdeklődést kiváltó részében *Perőcsény* és a középkorban már pusztává vált *Országny* helynevek eredetével foglalkozott. *Salgóvár* nevének hallatán a várak iránt érdeklődést mutató emberek szinte kivétel nélkül a magyar-szlovák határon fekvő nógrádi Salgóra gondolnak. Pedig Perőcsény határában, a Börzsöny erdőségeiben is található egy ilyen nevű vár, melyeket még a szak- és honismereti irodalomban is néha összekevernek. A honti Salgóvárról *dr. Csorba Csaba* régész-történész, az ELTE docense tartott előadást.

*Dr. Csáky Károly* ipolysági etnográfus Perőcsény hiedelemvilágáról és halottkultuszáról szóló előadásában beszélt a holdat és napot fogyasztó *pajod*, a perőcsényi *tüzesember*, a tudós emberek vagy a természetfeletti erejű lények közé sorolható *tündéres* ma is élő hiedelméről. Foglalkozott hiedelemlényeink közül – az Ipoly- és a Garam-vidék több településének népi gondolkodásában jelenleg is fellelhető – *lidérccel*, amit hol *lidérccsirkének*, hol *bózsiknak* említe-



*Dr. Csorba Csaba a fiatalok között*

nek az adatközlők. A perőcsényi halottkultusz közelmúltig élő szokásáról, a halottsiratásról ugyancsak saját gyűjtései alapján beszélt az előadó. Az Ipoly mente közismert néprajzkutatóját közelgő 55. születésnapja alkalmából egyik kedves adatközlője, Pásztor Csaba saját versével köszöntötte.

Perőcsény tárgyi néprajzáról – elsősorban a népi építészet, viselet, ékszerek sajátosságairól – Zomborka Márta muzeológus, a váci Tragor Ignác Múzeum igazgatója tartott előadást. Néprajzi gyűjtéseim Perőcsényben: eredmények és emlékek címmel dr. Hála József, az ELTE adjunktusa, a Magyar Állami Földtani Intézet főmunkatársa az Ipoly mente földrajzi neveinek 1970-es évekbeli regisztrálásától, a kömegmunkálás technikájának és eszközeinek áttekintésén keresztül, az emberi erővel mozgatott kerek és csúszó járművek bemutatásáig ívelő kutatómunkájáról adott számot. A református egyházközség régmúltjáról – az első írásos említéstől a pozsonyi vértörvényszék és a Rákóczi-szabadságharc utáni megpróbáltatások bemutatásán keresztül a XVIII. századvégi templom- és iskolaépítésekig terjedően – e sorok írója beszélt. Perőcsény XX. századi híres szülöttének, Somogyországban tekintélyt szerzett néprajzkutató-muzeológus Együd Árpád életéről és munkásságáról dr. Matyikó Sebestyén József, a síófoki Kálmán Imre Múzeum igazgatója tartott előadást.

Zárszót dr. Druzsín Ferenc, az ELTE rektori tanácsadója, irodalomtörténész mondott. Rövid méltatásában megemlítette, hogy Perőcsény lakossága a bahtyini értelmezésben vett ünnepet ült ezen a napon: nem piros betűs ünnepet, hanem olyat, amelyet a nép szervezett magának. S nem hiányzott az ünnep karneváli eleme sem, hiszen a konferencia zárásával egy időben kezdetét vette a szüreti felvonulás.

A színes forgatag Együd Árpád egykori lakóházánál, a néprajzgyűjtő emléktáblájánál állt meg. Rövid emlékbeszédében Hanekamp Lambertus Johannesné – dr. Kovács Sebestény Vera, lelkes-tanár arra figyelmeztetett, amire a község jeles szülöttének életútja az utókor számára is tanulságként szolgál: ne hagyjuk elveszni kulturális értékeinket. Az emléktáblán elhelyezte koszorúját a község polgármestere, Együd Árpád Csaba nevű fia, valamint Svédországban élő húga, Ágnes, a síófoki Kálmán Imre Múzeum igazgatója és a helyi általános iskola helytörténeti szakköre. Az emlékünnepeken a főtí Németh Kálmán Általános és Alapfokú Művészeti Iskola körusa dalszöveggel emlékezett a Palócföldről indult néprajzkutatóra.

2005. szeptember 25-én, vasárnap a Duna-Ipoly Nemzeti Park szakmai támogatásával, Darányi László örkerület vezető irányításával került sor a Perőcsény–Salgóvár (középkori romok) – Holló-kő (középkori jelzőrendszer?) – Jancsi-hegy (késő bronzkori földvár) – Perőcsény útvonalon szervezett börsönyi történelmi túrára. Mintegy 40 érdeklődő – köztük az általános iskola helytörténeti szakkörének 23 tagja – vett részt a 10–12 km-es kiránduláson. Csorba Csaba tanár úr a helyszínen a gyerekek előtt is beszélt a középkori magyar várépítés jellemzőiről és a perőcsényi Salgóvár rövid, sok tekintetben rejtélyes történetéről. Darányi László a Holló-kő és a Jancsi-hegy geológiai és régészeti tudnivalóin kívül a helyi néphagyományban fellelhető érdekességekről is szólt. A kirándulás résztvevői több órán át csodálhatták a Börsöny egykori vulkánjának kráterét, hiszen útvonaluk az egykori tűzhányó kalderájának peremén vezetett.

Dr. Koczó József



## Baráti találkozó – Erdély búvöletében

Donkóné Simon Judit magyar szakos tanárnő az érdi Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskolában. Harmincöt év óta él ebben a Pest megyei városban, ahol, jórészt neki köszönhetően, Erdély nem csupán egy távoli földrajzi térség, hanem a magyar szellemi építkezés, tudatformálás hatékony forrása, összetevője, közvetlen élményanyaga. Erdély a Haza a magasban részeként élő bizonyosság lett azok számára, akik az általa vezetett Erdélyi Kör tagjai, annak szellemi vonzaskörében élnek. A több mint egy évtizede kezdeményezett erdélyi honismereti barangolások közösséget teremtettek, oly közösséget, amely az évek során széltében-hosszában bebarangolta Erdélyt, eljutott a moldvai csángók földjére is. Két csodálatosan szép nyomdai kivitelben megjelentetett kiadvány – *Erdélyi honismereti barangolás Nagy váradtól a Hargitáig*, *Erdélyi honismereti barangolás Szatmártól Aradig* – jelzi, szép versekkel, remek képekkel illusztrálva azt az útvonalat, amelyet az utóbbi években bejártak.

Ez a közösség gyűlt egybe baráti találkozóra október 1-én a budapesti Magyarok Háza Bartók-termében, ápolni az együvé tartozás szép közösségi érzését, gondolatban újraélni a sok-sok élményt, amelyet az utakról magukkal hoztak. A találkozó vendége volt P. Jáki Sándor Teodóz OSB győri bencés szerzetes-tanár, aki az utóbbi harminc év során százegyszer járt Erdélyben és nyolcvanegyszer a csángók közt, Moldvában. Élményeinek töredékét közölte az immár harmadik kiadást megért *Csángókról, igaz tudósítások* című, csodálatos lelkiséggel, szeretettel és őszinte, mély ragaszkodás érzésével telített könyvében. Vele tartott dr. Cs. Varga István az ELTE Tanárképző Főiskolájának tanára, aki 2002 nyarán, az atya kíséretében, maga is ellátogatott Erdélybe és Moldvába. Az Erdélyben és Csángóföldön tett szellemi utazás tanulságait *Rokonföldön* című könyvében osztotta meg a magyarországi olvasókkal. A kettejük párbeszéde, egymás szavába vágó, lendületes gondolatfűzése nyomán tárult elénk a csángóság megannyi erkölcsi, hitbéli, emberi példaélete, századok mostoha viszontagságos körülményei dacára töretlen ragaszkodása hagyományaihoz és nyelvéhez. Az atya tapasztalata szerint a háromszázéves csángóság egyharmada elvesztette magyar nyelvét és identitását, harmadrésze hűen őrzi azt, harmadrésze válaszüton van – rajtunk is múlik, hogy merre billen a mérleg nyelve. A hetvenhatodik életévét betöltött bencés szerzetes útjai során több ezer vallásos népéneket jegyzett le, számosat épp az ő igyekezete mentett meg a nemzet közlemlekezeteinek. Mindenütt szeretettel és bizalommal fogadják. A Páter – ahogyan a csángók szólítják –



második otthonaként vallja Moldva csángó falvait. Alig akad olyan helység, amelyben ne járt volna. E találkozóra magával hozta győri tanítványát, *Kertészné Simon Juditot* – maga is zene-tanár, két gyermek édesanyja –, aki tőle tanulta meg, sajtóította el a csángó népdalokat, népe-énekeket. Csángó népviseletben, mély átéléssel, lelki azonosulással énekelt ezen a találkozó-  
is.

A rendezvényen jelen volt a Budapesten tanuló *Iancu Laura* magyarfalui csángó költő – *Pár csángó szó* című kötetét a Hargita Kiadóhivatal jelentette meg 2004-ben –, aki verseiből olvasott fel. Amellett bemutatta a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete kiadá-sában megjelentetett *Magyarfalui emlékek* című fotódokumentum-kötetét. Újabb hiteles ablak arra a világra, amely ma is a magyar nemzettest részének vallja magát.

Donkóné Simon Judit, akit november 2-án az erdélyi kultúra népszerűsítéséért a Bethlen Gábor Alapítvány Tamási Áron-díjjal jutalmazott, nem csupán házigazdája volt e szép össze-jövetelnek. Horváth István és Dsida Jenő szép verseivel maga is hozzájárul ahhoz, hogy lé-lekben magunk is vele tartunk az általuk bejárt, a lélektől lélekig vezető erdélyi utakon. A ta-lálkozóra elhozott CD-ken csángó gyermekek énekelnek – a lemezeket téglajegyekként árusít-ják a Bőjte Csaba által megálmodott Béke Királynője moldvai csángómagyar iskolaközpont ja-vára. A Dunaprint Budapest Nyomda által készített kartonlapon élénk tárul a jövőbeni köz-pont makettje. Kísérő szövegében olvashatjuk Csaba atya buzdító szavait: „Álljunk ki mellé-jük, vállaljunk szolidaritást velük! Osszuk meg mindazt a szellemi anyagi értéket, melyet Isten nekünk adott, de ugyanakkor alázatos szívvel tanuljunk is tőlük, hisz csendes elzártsá-gukban, a megmaradásért vívott névtelen harcukban olyan értékeket birtokolnak, mely az egész magyar nép újjászületésének alapja.”

Teodóz atya arra buzdította a hallgatóságot, hogyha betérnek egy erdélyi vagy csángóföldi templomba, ott négy dologért imádkozzanak: azokért akikre Isten rábízott bennünket – szüle-inkért, tanárainkért; azokért, akiket Isten miránk bízott – gyermekeinkért, tanítványainkért; imádkozzunk a határokon túli testvéreinkért; imádkozzanak végül azért, hogy oda még visszajuthassanak.

Az emlékidézések sorából nem hiányozhatott Csíksomlyó sem. A találkozó is felidéztek Hajdú István gyergyói főesperes úrnak az idei búcsún elhangzott csodálatos prédikációját, amelyet a budapesti Trezor Kiadó ez év nyarán kiadott *Régi új retorika – A szóképek és a szónoki beszéd* című kötetében Mádl Ferenc köztársasági elnöknek a Magyar Állandó Értekezlet 2004. november 12-én *A történelem egy nemzetbe rendezett minket...* címmel elhangzott beszédével együtt *Az év beszéde* fejezetben közölte, eljuttatva annak üzenetét az egész magyar nyelvterü-  
letre.

Csodálatos órák voltak. A jelen levők magukkal vihették annak melegét, bensőséges han-gulatát. „Azzal váltak el egymással, hogy Jövő évben Dél-Erdélyben...”

Máriás József

